

YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANINDA ÖĞRENCİ BORÇLANMA YÖNTEMİ

Öğr. Gör. Dr. Zuhal ERGEN

Çukurova Üniversitesi
İ.İ.B.F Maliye Bölümü
ezuh@cu.edu.tr

ÖZET

Eğitim ekonomik kalkınmayı hızlandıran bir faktördür. Ekonomik büyüme ve kalkınma yetişmiş insan gücüne ihtiyaç duymaktadır. Özellikle nitelikli insan gücü yetiştirmeye dönük işlevleri ile yüksek öğretim kurumları çok önemli bir role sahiptirler. Ancak tüm dünya ülkeleri için yükseköğretim kurumlarına son yıllarda artan talep baskısı ciddi bir finansman sorununu da beraberinde getirmiştir. Yükseköğretimin finansmanında alternatif bir finansman yöntemi olarak ortaya atılan öğrenci borçlanması modeli, yükseköğretim kurumlarının finansmanında özel kesimin ve ticari bankalarında yer aldığı geniş bir finansman yelpazesini öngörmektedir. Özellikle, gelişmiş ülkelerde 1960'lı yıllardan bu yana geniş bir uygulama alanı bulan model bu çalışmada ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretim, Öğrenci Borçlanma Modeli, Gelire Dayalı Borçlanma Modeli

ABSTRACT

Education is an accelerating factor for development. Economic development and growth naturally require highly skilled and qualified work force. High education organizations, at this point, have a significant role as developers of skilled and qualified work force. However, recently, the increasing demand pressure in almost all countries over the world results in financial problems for these organizations. The student loan model, as an alternative financing model, suggests a large variety of financial resources for financing high-education organizations. Such model also includes private sector and trade banks. This model, which has been widely adopted by the developed countries in particular since the 1960s, will be the focus of this study.

Key Words: Higher Education, Student Loan Model, Income Contingent Loan Model

Giriş

Yükseköğretim kurumları temel olarak bilginin üretildiği, aktarıldığı yer olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda yükseköğretim kurumları toplumda en üst düzeyde eğitim veren, araştırmalar yapan, toplumun sorunlarına evrensel ve ulusal düzeyde çözümler arayan ve birçok alanda topluma politika önerileri ile yol gösteren kurumlardır (Yaşar 2002:19).

Sosyal bir yatırım olarak kabul edilen eğitim, özellikle de yükseköğretim çok büyük oranda kaynak gerektiren, maliyetli bir hizmettir. Eğitim kavramının tanımlanmasında kabul edilen genel görüş eğitimin başlı başına bir ekonomik mal olduğu ve bu malın üretimi, tüketimi ve finansmanı ile ilgili olarak farklı niteliklerinin bulunduğudır. Yükseköğretim hizmetlerinin hem bireysel getirilerinin fazlalığından dolayı serbest piyasa sistemi içerisinde üretilebilme olanağının bulunması, hem de eğitim hizmetlerinin yaydığı sosyal faydanın toplumun tüm bireylere yayılması nedeniyle kamusal arzının söz konusu olması, bu hizmete yarı kamusal bir nitelik kazandırmıştır. Bilindiği gibi toplum hayatında bazı ihtiyaçların kamu eliyle yerine getirilmesi gereği, kamusal mal ve hizmet olarak adlandırılan malların üretimini zorunlu kılmıştır.

1970'lerden bu yana gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde üniversite reformları ve yükseköğretimle ilgili politika değişikliklerinin odak noktasını finansmanla ilgili yeni düzenlemeler oluşturmuştur. Bu düzenlemeler, yükseköğretimin finansmanında kamu kaynaklarının yanında, giderek daha fazla miktarda özel fonların kullanılmaya başlanmasını öngörmektedir (Feldstein 1975:75)

Tüm gelişmiş ülkelerde yükseköğretim harcaması rakamlarındaki artışın tesadüfi olmadığı bu harcamaların hem kamu hem de hizmetten yararlanan öğrenciler ve aileleri tarafından yapıldığı bilinmektedir. Bununla birlikte, yoğun ve yüksek-kaliteli üniversite sistemlerinin maliyeti oldukça yüksektir. Yükseköğretim hizmetlerinin yaygınlaştırılmasının hem kişisel hem de toplumsal bazda yarattığı yararlar bu hizmetin üretiminin yaygınlaştırılmasını zorunlu kılmaktadır.

Tüm dünya ülkelerinde yükseköğrenime artan taleple birlikte, yükseköğretimin finansmanı için kamu kaynakları ve bütçe ödenekleri dışında alternatif finansman yöntemlerinin de uygulanması gündeme gelmiştir. Calero'ya (1998) göre yüksek öğretim kurumlarının hem eğitim hem de araştırmalarının verimliliği bu kurumların finansal yönden bağımsızlıklarını kazanarak, diğer yükseköğretim kurumları ile rekabet içinde olmalarına bağlıdır (Ahier 2000:683).

1. Öğrenci Borçlanma Yönteminin Tanımı ve Tarihi Gelişimi

Tanım olarak öğrenci borçlanma sistemi, eğitim hizmetlerinden yararlanma maliyetine katlanmanın yükünün zamana yayılmasına olanak sağlayan bir finansman yöntemidir. Bu uygulama, öğrencilerin, eğitim maliyetlerini karşılamak amacıyla hükümet kuruluşları, bankalar veya diğer finansal kuruluşlardan ödünç alabilmelerine olanak sağlar. Kredi alacak öğrenciler, genelde öğretim ücretlerini şu anda ödeyemeyecek olanlar veya daha sonra ödemek isteyenlerdir (Aslan 2002:239).

Kruger ve Bowen'e göre öğrencilerin bir yükseköğretim kurumuna kayıt yaptırabilmek için gerekli giderleri (harç, okul ücreti, cari giderler) karşılayabilmeleri amacıyla ödünç para alabilecekleri ulusal bir vakıf fonu oluşturulmalıdır. Mezuniyet sonrası öğrencilerin sahip olacakları kazançlarının (maaş) sabit bir bölümüyle aldıkları

bu krediyi belli bir zaman içinde geri ödemeleri mümkün olacaktır (Kruger and Bowen 1993:195).

Çok eskilere dayanan öğrenci borçlanması ya da öğrenci kredi kullanım sistemi ilk kez 1806 yılında, Darmouth Üniversite'sinde uygulanmıştır. Bu üniversiteden mezun olan 39 öğrenciden 33'ü, yaklaşık 1.222 dolar borçlanarak eğitimlerini tamamlamışlardır. Sistemin daha sonra özellikle yoksul aile çocuklarının yükseköğretime girişlerini kolaylaştırması amacıyla 1930'larda İngiltere'de teorik olarak ele alınmaya başlandığı görülmektedir (Tathioğlu 1990:84).

Öğrenci borçlanması sistemini 1950'lerin sonunda yeniden ele alan M. Friedman özellikle hükümet tarafından finanse edilecek fonlarla öğrencilerin kendileri için yatırım yapması fikrini savunmuştur. Marginson'a (1997) göre beşeri sermaye teorisi bağlamında öğrenciler birer yatırımcıdır ve ileriki dönemler için kendilerine yatırım yaparlar (Ahier 2000:684; Chapman (a) 2003:1) .

İngiltere'de IEA adlı kurum (Institute of Economic Affairs) 1964'te öğrenci borçlanması modelini önermiş fakat daha sonra iktidara gelen muhafazakâr hükümet bu konuya ilgi göstermediği için yöntem ile ilgili öneri dikkate alınmamıştır (Ahier 2000:685).

Ancak, son durum itibariyle özellikle İngiltere'de N. Barr'ın ve Dekanlar Komitesi'nin özellikle gelire dayalı borçlanma sisteminin uygulanması konusunda yaptıkları çalışmalar, bu ülkede borçlanma yöntemi konusunda gelinen son durumu gözler önüne sermekte ve sistemi desteklemektedir.

1970'lerde Yale Üniversitesi ve uluslararası alanda da İsveç (1980'lerde) borçlanma modelini uygulamaya başlamışlardır. Daha sonra 1989'da Avustralya sisteme dahil olmuştur. Avustralya, ulusal gelire bağlı borçlanma mekanizması olarak sistemi uygulamaya koymuştur. Yeni Zelanda 1991'de sistemi uygulamaya koymuştur (Chapman 2003:2).

Benson'a göre yükseköğretimin finansmanında öğrenci borçlanması yöntemini uygulayan ülkeler arasında ABD'deki uygulamaların büyük bir yeri ve önemi vardır. Bu ülkede kredi kullanan öğrenci kayıt hakkı kazandığı herhangi bir üniversite için bu krediyi kullanmakta özgürdür (Benson 1994:87).

ABD'deki uygulamalara örnek olarak bu sistemin ilk uygulandığı Massachusetts'te olmuştur. Bu ülkede yükseköğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin maddi problemlerini çözebilmek amacıyla yeni bir maddi destek programı başlatmıştır. Massachusetts Yüksek Öğretim Destek Kurumu (MHEAC) 1956 yılında Massachusetts Parlamentosu tarafından yükseköğretim kurumlarına katılan Massachusetts öğrencilerinin eğitim programlarını tamamlamalarına yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur. MHEAC, Massachusetts Bankacılar Birliği ile birlikte, aynı zamanda Amerika'da eyalet çapındaki ilk plan olan ve öğrencilere düşük maliyetli, teminatsız kredi sağlayan Yüksek Öğretim Kredi Planı'nı (HELP) oluşturmuştur. Öğrencilere verilen kredilerin faiz oranları düşük tutulmuş ve geri ödeme süresi diğer kişisel kredilere oranla daha uzun olarak belirlenmiştir. HELP tarafından sağlanan krediler, yoksul öğrencilere ve onların ailelerine bir gelir desteği şeklinde tasarlanmıştır. Bu krediler, aksi takdirde öğrenimlerine devam edemeyecek durumda olan öğrencilerin eğitimlerini tamamlamalarına olanak sağlamaktadır. Tüm öğrenciler bu plandan faydalanabilirler çünkü HELP, Massachusetts'teki yükseköğretim kurumlarının daha

önceleri öğrencilere verilmekte olan kredi kaynaklarını da serbest bırakmıştır. HELP planı, bir öğrencinin yüksek öğrenim harcamalarının bir kısmını karşılayabilmek için ticari bir bankadan kredi alabilecek ve mezun olup iş bulduktan sonra da aldığı bu krediyi geri ödeyebilecek kadar olgun olduğu görüşü üzerine kuruludur (Zimmerman 1959:169-170).

2.Gelişmekte Olan Ülkelerde Borçlanma Yönteminin Uygulanmasında Etkinlik Ve Eşitlik Tartışmaları

Bilindiği üzere eşitlik ve etkinlik, eğitimin finansmanı ile ilgili tartışmalarda yaşamsal bir öneme sahiptir (Woodhall 1994:16). Öğrenci borçlanma sisteminin, bütün vergi mükelleflerinden eğitim yatırımı yapan öğrencilere doğru bir kaynak transferinin söz konusu olduğu yerleşik finansman yöntemine kıyasla daha adil olduğu söylenebilir. Çünkü sonunda eğitimin maliyetleri öğrenciler tarafından ödenmiş olmaktadır (Chapman 2003:7).

Daha önceki bölümlerde de ele aldığımız gibi yükseköğretim malının bireyin yaşam boyu gelirini yükselterek önemli ölçüde mali yarar sağladığı görüşünün yaygın olarak kabul görmesiyle birlikte “eğitimin bedelini kim ödemelidir” sorusu gündeme gelmiştir. Bu soru, hem etkinlik hem de eşitlik açısından ele alınan bir konudur. Kaliforniya’daki kamu yükseköğretiminin finansman, maliyet ve yararlarını inceleyen ve bu eyaletteki yükseköğretimin kamu desteğinin genel etkisinin gelir eşitsizliklerini azaltmaktan çok arttırmakta olduğu sonucuna varan bir çalışmanın (Hansen ve Weisbrod 1969) yayınlanmasından sonra, bu konuyla ilgili tartışmalar daha da artmıştır. Bunun en önemli nedeni, yükseköğretimden yararlananların çoğunluğunun yüksek gelir grubundaki ailelerin çocukları olmasıdır. Bu tespit özellikle gelişmekte olan ülkelerde yükseköğretime kamu yardımı ve ücretsiz yükseköğretim sağlanması yoluyla düşük gelirli ailelere yarar sağlanacağı varsayımını büyük ölçüde çürütmektedir (Woodhall 1994:15).

Yükseköğretime erişimin bir hak olması şeklindeki varsayımı üzerinde yaygın bir uzlaşma sağlamış olan bir değer yargısıdır. Ancak, bu yükseköğretimin parasız olması gerektiğini öngörmez (Barr 2004:267).

Johnston’a göre maliyet paylaşımı olarak da ifade edilen öğrenci borçlanması sisteminin arkasında yatan mantık hem iktisadi hem de kamu maliyesi teorilerinin büyük ve önemli bir bölümünün konusu oluşturmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde öğrenci borçlanması sisteminin uygulanmasına karşın bu sistemin eşitsizlik yaratacağı görüşleri yerine, daha kolay anlaşılabilen ve daha az çelişkili olan alternatif (örneğin; kamu dışı) finansman kaynakları kullanmanın zorunluluğu vurgusunun yapılması daha doğru olacaktır. Kamu kaynakları yanında alternatif özel finansman ihtiyacı, gelişmekte olan ülkelerde vergi gelirlerinin çok az olması ve diğer kamu ihtiyaçları karşısında yükseköğretim malı arzı için kısıtlı kamu kaynaklarının paylaşılmasında yetersizlikler bulunmasından kaynaklanmaktadır. Daha yalın bir anlatımla gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik, politik ve sosyal zorunluluk taşıyan yükseköğretim malı için, alternatif, kamu dışı kaynakların kesinlikle kullanılması gerekmektedir. Özellikle bu kamu dışı kaynakların önemli bir bölümü, ya öğrenim ücreti veya büyük ölçüde sübvans edilen öğrencilerin konaklama ve gıda harcamaları için aileler ve öğrencilerin katkılarından elde edilmelidir (Johnstone and Aemero 2001:2-3).

Öğrenci kredisi programlarının, yükseköğretim harcamalarında yükün vergi mükellefinden öğrenciye aktarılması amacının yanında diğer bir amacı da yükseköğretim olanaklarına erişimi sürdürmek ve hatta arttırmaktır. Eğitim giderleri ve öğrencilerin okul dönemindeki yaşam giderleri ve barınma giderleri de dahil olmak üzere; yükseköğretim harcamalarını karşılamak amacıyla öğrenci borçlanması sistemi, geliri arttırmanın ve böylece yükseköğretime katılım ve erişimi genişletmenin bir yöntemi haline gelmektedir.

Öğrencilerin öğrenim ücreti ödemek yerine hiç ücret ödememeyi ya da kredi kullanmak yerine bütçe ödeneklerini tercih edecekleri kesindir. Ayrıca, kredi kullanmak yerine kısa dönemde, yükseköğrenim fırsatını tamamen geri tepecek bazı öğrencilerde bulunmaktadır. Sonuç olarak, öğrenci kredilerinin, bu kredilere en çok ihtiyaç duyan düşük gelirli öğrenciler tarafından kullanılacak olması, hem bu bireylerin yükseköğrenim kapasitesinin arttırılması hem de geleceklerine yatırım yapmaları için gereklidir (Johnstone and Aemero 2001:4).

Bunun yanında yükseköğretimden birinci derecede yararlanan bireylerin, aldıkları eğitimin maliyetine katılmaları gerekir. Zira yükseköğretim harcamaları, gelecekteki gelirleri arttıran bir yatırımdır. Öğrenci borçlanması yöntemi ise gelecekte elde edilecek gelirlerin bir bölümünü eğitim maliyetlerinin karşılanmasında kullanmayı gerektirir (Tathioğlu 1990:87, Kemnitz 2000:12).

Psacharopoulos(1991) gelişmekte olan ülkelerdeki üniversite sistemlerinin eşitsizlik ve verimsizliğe yol açan yanlarını vurgulayarak, fiyatı olmayan her şeyin istismar edilebileceğini ifade etmektedir. Olağandır ki bir birey fiyatını ödeyeceği şeyi satın almadan önce daha fazla düşünecektir. Fiyatın caydırıcı olmadığı durumda, bu fiyatı ödemek için düşünmeyecek, kaynağı gereksiz yere kullanabilecektir. Bu durum kaynakların israfına ve verimsiz kullanımına yol açacaktır (Ünal 1996:337-338).

Öğrenci borçlanması sistemi teorik olarak tartışılmaya başlandığı ve uygulamaya koyulduğu ilk zamanlardan bu yana çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Özellikle, düşük milli gelire sahip gelişme aşamasında olan ülkelerde bu sistemin gelir ve fırsat eşitsizliğine zarar vereceği yönündeki eleştiriler ilk kısım eleştirileri oluşturmaktadır. Birçok yazara göre, sistem düşük gelirli ailelere mensup ailelerin aleyhlerine işleyerek öğrencileri yıldıracaktır. Oysa, yüksek gelirli ailelerde, ebeveynler, eğitime, finanse edecekleri bir tüketim harcaması olarak bakarlar ve bu nedenle çocuklarını geri ödeme konusunda destek olurlar. İkinci eleştiri, bu yöntemin, kamunun yükseköğretimin finansmana destek olacağı fikrini kabul etmezler. Piyasa sistemi içerisinde yer alan ticari bankalar, alınacak krediye karşı gösterilecek yeterli teminat olmaksızın öğrencilere kredi vermeyecekleri için, kamu, kredi finansmanını bizzat sağlamak zorunda kalacaktır. Üçüncü eleştiri, kredi sistemi, öğrencileri nispeten düşük kazançlı, fakat sosyal veya bilimsel bakımdan faydalı mesleklere girmekten alıkoyabilir. Ancak, bu sorun, kamusal finansmanı gerektiren bu tür programların ücretleri düşürülerek ve krediler kolaylaştırılarak çözülebilir (Aslan 2002:240).

Öğrenci borçlanması sisteminin gelişmekte olan ülkelerde uygulanabilirliği ile ilgili olarak, bir diğer eleştiri ise öğrencilerin aldıkları kredileri geri ödemelerinde bir takım güçlüklerin yaşanabilmesi olasılığıdır. Örneğin kredi sistemi faiz ödemelerinin ertelenmesi, stratejik alanlarda çalışan mezunlar için kredi afları, sübvansiyonlu faiz oranları ve krediler için hükümet garantisi gibi bazı teşvikler içerebilir. Bu gibi durumlarda kredi programları kendi kendini finanse etmekten uzak bir yapı arz eder ve

karşılıksız burs sistemi veya parasız eğitim durumundaki kadar olmasa da, kamunun desteği zorunlu hale gelebilir. Ayrıca, temel kredi kaynağı olarak kamu kaynakları kullanılırsa ve ticari bankalardan destek alınmaz ise, kredi geri ödemeleri önemli bir hacme ulaşmaya kadar kamunun finansman yükü ağırlığını devam ettirecektir (Aslan 2002: 241-242;).

3.Öğrenci Borçlanması Yönteminde Devletin Rolü

Yükseköğretim hizmetlerinin finansmanında devleti dışarıda tutmanın pek de mümkün olmadığı görülmektedir. Devletin, eşitlik ve etkinlikle ilgili amaçlarına uygun olarak, finansal katkısını kuruma mı yoksa öğrenciye mi yöneltmesinin daha doğru olacağı tartışılmaktadır. Devletin bireylere yapacağı katkı burs, kredi ve yardım ödemeleri biçiminde ya da ailelere vergi indirimi (ya da muafiyeti) biçiminde olabilmektedir. Bunlar içinde devletçe uygulanan kredi programları, üzerinde en fazla durulan ve etkileri araştırılan bir finansman aracıdır.

Kruger ve Bowen'e göre öğrenci kredisi piyasasına devletin müdahalesiyle ilgili olarak ileri sürülen iddialar, beşeri sermaye üzerine yatırım yapmanın riskli olduğu ve kolaylıkla teminatlandırılmayacağı başlıkları altında toplanabilir. Bu yüzden özel sektör öğrencilere yeterli anaparayı sağlamada başarısızlığa uğrayabilir. Ancak devletin öğrenciye garantör olması durumunda güven unsuru kredi piyasasına kendiliğinden hakim olacaktır (Kruger and Bowen 1993:193-194).

Etkin bir şekilde işletilebildiği takdirde öğrenci kredi programlarının kendi kendini devam ettiren bir yapıya kavuşturulması mümkün görülmektedir. Bunun için güvenilir bir tahsilât kurumunun (bir vergi kurumu, ticari banka ya da sosyal güvenlik kurumu) mevcut olması, faiz oranının sübvansiyonları minimize edecek ve anaparanın aşınmasını önleyecek şekilde belirlenmesi, geri ödemelerle öğrencinin gelecekte elde edeceği varsayılan kazancı arasındaki ilişkinin dikkate alınması gibi önlemlere başvurulması önem taşımaktadır. Sistem işletilirken ciddi potansiyel sosyal kazançlar göz önünde bulundurularak, bazı kredi kayıplarına da göz yumulabilir (Aslan 2002:241; Weidman 1995).

Borçlanma yöntemi uygulamalarının başarıya ulaşabilmesi, öncelikle finansal piyasalara yükseköğretimle ilgili işlerlik kazandırılmasına, daha sonra devletin sistem içindeki rolünün etkin bir şekilde yapılandırılmasına bağlıdır. Doğaldır ki ticari bankalar ve finans kuruluşları piyasa şartlarında karlı buldukları yatırım planları için kredi verirler. Bu durum orta ve alt gelir grubundaki bireylerin borçlanma taleplerinin, çoğu zaman borca karşılık teminattan yoksun olmaları ve eğitim yatırımlarının yüksek risk taşımamasından dolayı ticari bankalar tarafından finanse edilmelerini güçleştirir. Bu olumsuz durumu önlemenin yolu devletin öğrencilerin aldıkları kredi borcuna karşılık garantör konumunda olmasıdır. Bu şekilde piyasa sisteminin rekabetçi bir şekilde işletilmesi de mümkün olabilecektir (Tathoğlu 1990:89).

Devletin garantör olması yolu ile borçlanma yönteminin etkin bir şekilde işletilmesini sağlamanın yanında, daha farklı şekillerde de bu yöntemi etkilemesi mümkündür;

- Yükseköğretim yapan öğrencilere piyasa faiz oranının altında borç verilmesini sağlamak (bu iki durumda devletin faiz farklarından doğan maliyete katlanması söz konusudur),
- Maliyetlerin bir kısmını karşılamak (Özellikle karşılıksız burslarla başarılı öğrencileri desteklemek şeklinde),
- Kamu kaynaklarından borç sağlamak (faizli veya faizsiz),
- Çoğunlukla da bunların bileşimi şeklinde.

Bununla beraber, en uygun bileşim konusunda, bu yöntemi uygulayacak ülkelerin sahip oldukları iktisadi ve politik şartlar etkili olur. Bu şekilde borçlanma yöntemi, sahip olduğu esnek yapı ile bir taraftan mezun olmuş öğrencilerin geri ödemeleri sayesinde yükseköğretimi finansmanına katkıda bulunurken, diğer taraftan da devletin, içinde bulunduğu şartlara göre değişik oranlarda müdahalesine olanak sağlar (Tathoğlu 1990: 90).

4.Öğrenci Borçlanması Yönteminin Özellikleri ve Amaçları

N. Barr'a (1998) göre yükseköğretimin problemleri biliniyorken, kredi sistemi aşağıdaki özellikleri taşımalıdır:

Erişimin Desteklemesi: Hem etkinlik hem adalet sorunları nedeniyle düşük gelir grubundaki bireylerinde sistemden yararlanması özendirilmelidir. Erişimin geliştirilmesi gelire dayalı geri ödemeleri gerektirir bunun yanında sağlanan kredilerin öğrencilerin uygun yaşama şartlarını sağlayacak düzeyde olması gereklidir.

Kalitenin Yükseltilmesi: Yükseköğretim kurumlarının, öğrencilerin ve kurum çalışanlarının taleplerinin karşılayabilmesi için bir sistem oluşturulması ve bunun daha fazla kaynakla desteklenmesi gereklidir.

Vergi Mükellefi Maliyeti Kapsanmalıdır: Vergi mükelleflerinin yükseköğretim sisteminin finansmanında aşırı yükü ortadan kaldırılmalıdır.

Özel Fonların Serbestleşmesi: Öğrencilerin özel sektörden borç alabilmesine olanak sağlayan bir kredi mekanizması oluşturulmalıdır.

Sermaye Piyasası Eksikleri: Sermaye piyasasındaki büyük eksiklikler dolayısıyla ipotek kredileri piyasanın her iki tarafı için de sorun oluşturmaktadır. Özellikle talep tarafından ele alındığında yoksul öğrenciler açısından ticari bankalardan alınan kredilerin yüksek risk unsuru taşıdığı bilinmektedir. Ancak, bu durum sistemde yoksul öğrencilerin yükseköğretim başvurularını etkilememelidir (Barr 1998:352-354).

Uluslararası uygulamalar, borçlanma yönteminin yükseköğretime olan talebi arttırdığını ve yoksul öğrencilerin üniversitelere kayıt yaptırılmalarına olanak sağladığını göstermiştir. Kredi uygulamasının temel gerekçesi, öğrenci ailelerinin maliyete katılmasının sağlanması olduğu halde, çoğu zaman kamusal kuruluşlar tarafından sağlanan bu krediler bir ölçüde sübvansiyon içermektedir. Maliyete katılmanın

mantığına uygun olarak, kredi şartları yüksek gelir grubundakiler aleyhine farklılaştırılabilir. Böyle bir uygulama ile sistem aleyhine yöneltilen birtakım eleştirilerde bertaraf edilebilir.

Borçlanma yönteminin özellikle kredi kullanan öğrenciler açısından, okullarını zamanında bitirip bir iş sahibi olmaları açısından bir teşvik unsuru sağladığını düşünen yazarlar da mevcuttur. Beşeri sermaye yatırımlarının fiziki sermaye yatırımlarından farklı nitelikleri bulunmaktadır. Bu farklılıklar, özellikle kredi kullanan bireylerin henüz bir meslek ve iş sahibi olmamalarından dolayı aldıkları kredi karşılığında gösterecek ipoteklerinin bulunmamasından doğmaktadır. Bunun yanında son derece yüksek getirisine rağmen eğitim kredilerinin yüksek risk derecesi taşıması, kredi kullanan öğrencilerin mezun olduktan sonra mobil duruma geçip, geniş bir coğrafi alana dağılma ve muhtemel göç olasılığının mevcut olmasından dolayı kredilerin yönetim maliyetlerinin oldukça yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Öğrenci borçlanması sistemi, bireylerin yükseköğretim sonrası geleceğe ilişkin yüksek kazanç beklentisi, gelecekteki yaşam kalitesini yükseltme isteği gibi nedenlerle, gelecekteki muhtemel gelirlerini teminat gösterip, yükseköğretim harcamalarını borçlanarak finanse etmelerine olanak tanır (Finnie 2004:2).

Borçlanma yöntemi, bazı bireylerin okul masraflarını karşılayacak maddi olanağa sahip olmaması nedeniyle kaçırabilecekleri fırsatları yakalamada onlara destek olacağından önemli bir finansman kaynağıdır. Ancak, özel borç kurumlarının yukarıda da belirttiğimiz üzere bir takım risklerle karşı karşıya kalması kaçınılmazdır. Bunlar, öğrencilerin ya da ailelerinin gerekli teminatı karşılayamayabilecekleri riski ve öğrencinin kapasitesinin okul sonrası süreçte yeterli olup olmayacağına doğal olarak belirsiz olmasıdır. Bu yüzden kar amaçlı çalışan ticari bankalar çoğu zaman kredi vermekte çekimserdirler. Ya da kısıtlı oranda borç vermeyi ve düşük gelirli ailelerin başvurularını belirli oranda sınırlandırılmayı uygun görebilirler. Hem ekonomik yeterlilik hem de adalet amaçlarına hizmet edebilmek için tüm dünyada devlet öğrenci kredi sistemleri yürütür.

Borçlanma yönteminin diğer öğrenci finansal destek sistemlerinden daha iyi işlediği (burs, bağış v.b) ve birçok dünya ülkesinde hükümetler tarafından yükseköğretim sistemlerini geliştirme girişiminde önemli bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Yine de, özellikle düşük gelir grubundaki bireyler için karşılıksız burslar yaygın olarak kullanılmaya devam etmektedir. Buna rağmen literatürde borçlanma yönteminin ve karşılıksız bursların kişilerin eğitime katılım tercihlerini nasıl etkilediğine ve hangisinin daha üstün olduğuna dair tartışmalar yer almaktadır. Ancak, borçlanma yöntemi ve burs aygıtlarını öğrenci finansal destek sistemlerinde uygun miktarlarda kombine edilmeleri halinde etkin bir yükseköğretim finansman sisteminin ortaya çıkacağı kesindir (Finnie 2004:2-5).

Bursların yükseköğretim talebine olan etkisi genellikle öğrencinin finansal açıdan rahatlaması ve karşılıksız olması nedeniyle ileride geri ödenmesi konusunda bir sıkıntı yaşanmaması olarak sıralanabilir. Karşılıksız burslar öğrencinin eğitim süreci içerisinde mevcut eğitim giderlerini de düşürürler. Sayılan bu niteliklerinden dolayı karşılıksız burslar yükseköğretime olan talebi arttıracaktır. Ancak, çoğu zaman karşılıksız burs sağlama konusunda hem bütçe kaynakları hem de özel sektör kuruluşları

yetersiz kalmakta, finansman desteğini uzun dönemde kendini besleyen borçlanma sistemini uygulamaktan yana kullanmaktadırlar.

Borçlanma yönteminin bireylerin yükseköğretime katılım kararlarında farklı etkileri vardır. Burslar gibi krediler de kişilerin okula ilişkin harcamalarını karşılayacak parayı sağlayarak finansal sıkıntıların aşmalarını sağlar. Ancak, bursların aksine krediler karşılıksız verilmek yerine borç olarak ödendiğinden geri ödeme zorunluluğu taşırlar. Bununla birlikte yükseköğretim talebini arttırma etkisi güçlü ve direkt olma potansiyeline sahiptir.

5. Borçlanma Yönteminin Çeşitleri

Uygulanmaya başlandığı ilk yıllardan bu yana borçlanma yöntemi türleri ile ilgili olarak birçok farklı sınıflama ortaya konulmakla birlikte son yıllarda üzerine anlaşılan türleri iki başlık altında toplamak mümkün olacaktır (Johnstone ve Aaemero 2001:4-5):

1. Geleneksel Krediler. Geleneksel veya “ipotek-tarzı” öğrenim kredileri, tıpkı ticari bankaların tüketici kredileri gibi, kredi olarak borç alınan miktarın yıllık bir yüzdesi şeklinde belirlenen faiz oranı karşılığında ve ödemelerin eşit aylık taksitler halinde yapılmasını öngörür. Borç alınan miktarın geri ödeme dönemi ile ilgili olarak borçlu öğrenci ve ticari banka arasında vade ile ilgili olarak çeşitli ödeme planları ortaya konulabilir. Bu vadeler giderek artan oranlarda ödeme veya sözleşmede belirtilen faiz oranıyla birlikte sabit taksit ödemeleri şeklinde geri ödeme dönemini kapsarlar.

2. Gelire Bağlı Krediler. Öğrenim süresi içinde alınan borçların geri ödenmesinde, bireylerin yükseköğretim sonrası elde edecekleri gelirele bağlantılı bir ödeme planı oluşturulması mantığına dayanır. Gelire bağlı borçlanma yönteminde, alınan borcun (ya da kullanılan kredinin) belli bir faiz karşılığında tamamen ödeninceye kadar, bireyin mezuniyet sonrası elde edilecek gelirinin belirli bir yüzdesi ile aldığı borcu geri ödemesi söz konusudur. Böylece yapılacak geri ödeme, gelirin belirli bir yüzdesini kapsamaktadır. Dolayısıyla geri ödemenin süresi bireyin elde edeceği gelire bağlı olmaktadır. Böyle bir uygulama, düşük gelirli öğrenciler için avantajlı bir durum olarak ifade edilir.

Çeşitli ülkelerde uygulanan kredi sistemlerinden en önde geleni, yıllardan beri uygulanmakta olan, belirli faiz oranı ve geri ödeme süresi üzerinden, borç alınan miktarı geri ödemek için öğrencilerin gelirine bağlı olarak yapılan sözleşme ile yürütülen sistemdir. Bu çalışmada gelire dayalı borçlanma modeli üzerinde daha geniş açıklamalar yapılacaktır.

6. Gelire Dayalı Borçlanma Yöntemi

İlk kez kapsamlı olarak Friedman (1955) ve Kuznets tarafından ele alınan gelire dayalı borçlanma yöntemi daha sonra, Peacock ve Wiseman (1962), Prest (1962), Glennerster (1968) Nerlove (1972, 1975), Barr (1991, 1993), Chapman (1997), Oosterbeek (1998), Garcia-Penalosa ve Walde (2000) ve Jacobs ve van Wijnbergen (2002) gibi bir çok yazar tarafından kapsamlı olarak ele alınmıştır. Bu sistemin geleneksel kredi yöntemine göre hem daha adil hem de daha etkili olduğu savunulmaktadır.

Gelire bağlı borçlanma yöntemi, bireyin bir yükseköğretim kurumundan mezun olduktan sonra elde edeceği gelir kavramına dayalıdır. Sistem büyük oranında devlet

fonları, mezuniyet vergileri ve borç alanların geri ödemeleri ile kendisini finanse etmektedir. Öğrencilerin mezun olduktan sonra genellikle en az iki yıl ödemesiz olmak üzere geri ödeme şartlarının düzenlenmesinde, yıllık gelirlerinin bir yüzdesi şeklinde geri ödeme planları düzenledikleri görülmektedir (Barr 2004:265).

Bu yöntemde öğrenciler, yükseköğretime kaydolarken ihtiyaç duyacakları okul ücretleri ve kısmen yaşam maliyetlerini kapsayan giderler için, ileride elde edecekleri gelirlerini teminat göstererek kredi kullanmaktadırlar. Eğitim maliyetleri, mezunların gelir elde etmeye başladıkları aşamaya bırakılmaktadır. Mezunlar çalışmaya başladıklarında, faiz maliyetlerini de kapsayacak şekilde aldıkları krediyi mezuniyet sonrası kazanılan gelirlerinin yüzdesi şeklinde geri öderler. Ancak, bazı durumlarda mezuniyet sonrası gelirleri yetersiz olan bazı mezunlar anapara ve faizin tamamını geri ödemedede güçlük yaşayabilirler (Jacobsa 2002(a):2)

Literatürde, gelire dayalı kredi sistemlerinin diğerlerine göre daha avantajlı olduğu ifade edilmektedir. Bu sistemi destekleyenler, sistemin geri ödemeyi büyük ölçüde kolaylaştırdığını ve geri ödeme risklerini hemen hemen ortadan kaldırdığını ifade etmektedirler. Karşısında olanlar ise, öğrenciye nihai maliyeti bakımından diğer sistemlere göre çok farklı olmadığını belirtmektedirler.

Gelire bağlı borçlanma yönteminde, kredi kullanan ile kredi sağlayan kurum arasındaki sözleşme genellikle gelirin her yıl ödenecek belirli bir yüzdesi şeklindeki ödeme oranını, maksimum ödeme süresini ve birikmiş ödemeler için bir üst sınırı kapsar. Bu üst sınır yüksek gelir sağlayanları sınırsız sorumluluktan korur.

Gelire bağlı (Income Contingent Loans Model "ICL") krediler genellikle kredi sözleşmesindeki faiz oranında geri ödenene kadar devam eder. Bu tip bir gelire bağlı borçlanma yöntemi mezuniyet sonrası yüksek gelir grubuna dahil olan, yüksek kazançlı bireyin borcunu bir an önce ödemesine imkan tanır. Bu şekilde yüksek kazanç elde eden bireyler, maksimum ödeme zamanından önce borçlarını bitirebilirler. Ancak yüksek gelirli grup genellikle borç maliyetlerinden daha fazla bir ödemeye maruz kalmaktadır (Johnstone ve Aaemero 2001:4-5).

Gelire bağlı borçlanma anlaşması, sadece borçlanma zamanını; gelecekte sağlanacak gelirin belli bir yüzdesi olarak açıklanan borç yükünü ve en üst ödeme miktar ve süre sınırını şarta bağlamaktadır. Gerçek ödeme miktarı ve süresi öğrencinin mezuniyet sonrası elde edeceği gelire göre değişecektir. Gelecekteki gelir akımı üzerinde birtakım tahminler yaparak (ortalama alma yöntemi gibi), yıllık ödemeleri, ödeme süresini ve borç alanlar tarafından alınacak fiili faiz oranını göstererek, uygun bir gelire dayalı borçlanma planı oluşturulabilir (Tatlıoğlu 1990:92; Johnstone ve Aaemero 2001:4-5; Barr 2004:270).

Gelire dayalı borçlanma yönteminde, ödemeler borçlunun değişen gelirine göre zamana yayılmaktadır. İleride düşük gelir elde eden bireylerin borcunun bir kısmı affedildiği birtakım ülke örnekleri bulunmakla birlikte, özellikle azami ödeme süresi dolduğu halde elde ettiği gelir düşük olduğundan dolayı borcunu tamamlayamayan borçlunun borcunun kalan kısmının silindiği de görülmektedir. Ancak bu durum borcun geri kalanının düşük gelirli birey için sadece devletin sübvansiyon sağlaması halinde mümkün olacaktır.

M. Friedman faydalanma prensibinden yola çıkarak gelire dayalı borçlanma yönteminin savunucularından olmuştur. Yazara göre yükseköğretim eğitimi alan bireyler için daha geniş bir iş olanağı yelpazesi sunmakta, daha yüksek gelir elde etme

olanağı sağlamakta ve işsiz kalma riskini azaltmakta olduğundan birtakım özel faydalar taşımakta ve bireyler için özel bir yatırım şekline dönüşmektedir. Ancak yine de geleceğe yönelik belirsizlikler özellikle sermaye piyasasından borçlanmayı zorlaştırmaktadır. Bu yüzden çözüm ya devletin direkt olarak borç sağlaması veya ticari bankaların borç vermesi için gerekli güven unsurlarını tesis etmesidir.

N. Barr gelire dayalı borçlanma planları ile ilgili şu değerlendirmeleri yapmıştır.(Barr 1998:352-353). Kredilerin iki temel özelliği olmalıdır:

(1)Gelire dayalı geri ödemeye sahip olmalıdırlar

(2) Belirli bir noktaya kadar özel sektör kaynaklarından elde edilmelidirler.

Johnston'a göre gelire dayalı borçlanma yönteminin diğer geleneksel borçlanma yöntemine göre en önemli avantajı, kendisi için eğitim yatırımı yapmak isteyen öğrencinin kredi kullanımında en büyük engel olan teminat eksikliği dezavantajını ileride elde edeceği gelirle aşma fırsatını kullanabilmesi olanağıdır. Bu şekilde yükseköğretim yatırımları için sermaye piyasası eksiklikleri de bir ölçüde giderilecek ve yükseköğretim için fiyatlama politikaları da etkin bir şekilde işletilebilecektir.

Gelire bağlı borçlanma yöntemini savunanlar, bu görüşlerini öğrencilerin; mezun olduktan sonra borçların geri ödeme zamanına geldiğinde bir gelir sahibi olup, geri ödeme yükünü daha iyi yönetebilecekleri varsayımına dayandırmaktadır. Bu açılardan bakıldığında gelire bağlı borçlanma yöntemi ipotek-tarz kredilerden daha üstündür. Ancak yine de, (sübvansiyon olmaksızın) alınan tüm borcun tüm maliyetin geri ödeneceği şekilde tasarlanan gelire bağlı kredi planı, gelire bağlı geri ödeme planı ile birlikte bile olsa, önemli sübvansiyon içeren geleneksel kredi planına göre, bu kredileri geri ödeyen kişiler için kesinlikle daha fazla yükümlülük arz edecektir.

İyi bir gelire dayalı borçlanma geri ödeme planında bulunması gereken öğeleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- (a) Enflasyon oranının altında ve ticari faiz oranından birkaç puan düşük bir faiz oranının belirlenmesi(Belirli bir noktaya kadar devlet tarafından sübvansiyon edilen faiz oranı),
- (b) Kredi alan kişi için geri ödemeleri yönetilebilir kılacak kadar uzun geri ödeme süreleri,
- (c) Başlangıçta sabit olsa bile (örneğin, kredi alanın mevcut gelirine bağlı olmayan), düşük olarak başlayan ve geçen süre içerisinde ortalama kazançtaki artışa göre zaman içerisinde artan bir geri ödeme programı veya ,
- (d) (Ödemelerden tamamen muaf tutulmadan) İşsizlik veya diğer yasal ekonomik zorluk dönemlerinde ödemeleri erteleme olanağı.

Gelire dayalı borçlanma programında ABD'de genellikle ticari bankaların, diğer Avrupa ülkelerinde ise bağımsız fon kuruluşlarının ağırlıklı olduğu ama her iki grupta da büyük ölçüde devletin garantörlüğünün söz konusu olduğu bir sistem mevcuttur. Kullanılan kredinin okula ödenmesinde de farklı yöntemler izlemek mümkündür. Örneğin Amerika'da, öğrenciler öğrenim ücretini okuyacakları yükseköğretim kurumuna "peşin" olarak ödemekte ancak bunu karşılamak için öğrenci

kredisi almaktadırlar. Diğer ülkelerde, borçlanılan miktar öğrencinin eline geçmeden “kredi” kredi verenden (genellikle hükümet veya bağımsız fon kurumu) doğrudan üniversiteye (veya üniversitenin bütçesine) geçmektedir. Ancak diğer durumlarda örneğin Avustralya’da öğrenci ve ailelere (doğrudan üniversiteye giden) gelire bağlı kredi veya makul bir indirimle “peşin” ödeme yapma seçeneği verilir (Johnstone ve Aaemero 2001)

7. Çeşitli Ülkelerde Uygulanan Öğrenci Kredi Sistemleri

Halen birçok ülkede uygulanmakta olan kredi sistemleri kamu eliyle yürütülmektedir. Ticari bankalar aracılığında bile devlet garantör durumundadır. Ancak daha az maliyetli ve etkin olacağı varsayımıyla kredi sistemlerini özel sektör aracılığı ile yürütmenin gerekli olduğu görüşü giderek yaygınlık kazanmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde borçlanma programından yararlanan öğrencilerin oranlarında büyük farklılıklar bulunmaktadır. ABD’de kredi kullanan öğrencilerin oransal olarak % 60’a yaklaştığı görülmektedir. Öğrenci borçlanması yönteminin en yaygın olduğu ülkelerin başında Avustralya, İsveç ve Kanada gelmektedir. Japonya’da uygulanan öğrencilere faizsiz kredi kullandırma uygulamasından yararlanan öğrencilerin oranının % 20’ye yaklaştığı tespit edilmiştir.

İsveç’te 1960’ta bu yana uygulanan İsveç Öğrenci Borçlanma Programı(SSLP) ile sosyal, ekonomik ve coğrafi bir takım engellerden dolayı yükseköğretime katılamayan gençlerin önündeki engelleri kaldırma ve erişimi artırma amacı güdülmektedir. Sadece 2003 yılında bu programdan borçlanan öğrencilerin sayısı 380.000 olarak belirtilmektedir. Öğrenciler okul maliyetlerinin % 72’sine kadar kredi kullanma olanağına sahiptirler. İsveç hükümeti borçların garantörü konumundadır.

Krediler, vergi gelirleri yerine, Ulusal Borçlanma İdaresi tarafından piyasadan borçlanmak suretiyle finanse edilmekte, kamu bütçesine devlet tarafından karşılanan faiz tutarı ile silinen borçlar için ödenek konulmaktadır. Geri ödeme ise, genellikle iki yıl ödemesiz olarak gelirin % 4’ü oranında borcun anapara ve faizi tamamen geri ödeninceye kadar devam etmektedir (Kesik 2003; Barr 1993:726).

İsveç uygulaması teoride en erken başlayan sistemlerden biri olarak zaman içerisinde uygulama ile ilgili eksiklikler belirlenip, düzeltilme olanağı bulunmuş ve günümüzde iyi dizayn edilmiş bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Barr 1993:726).

Avustralya’da borçlanma yönteminin uygulanması 1989 yılında başlamıştır. Bu tarihe kadar yükseköğretimin finansmanı yerleşik kamu finansmanı yolu ile yapılmaktaydı. Yükseköğretime geniş ve gelişmiş erişim programı kapsamında başlayan çalışmalarla özellikle Wran Raporu’nun tavsiyesi ile 1989 yılında sistem uygulamaya başlamıştır. Yüksek Eğitim Katkı Projesi adı altında uygulamaya konan Avustralya Yükseköğretim Katkı Programı’nda (HECS), öğrenciler belirlenen üniversite ücretinin ortalama beşte birini kendi finansal katkıları ile ödeme yükümlülüğündedirler. Geri ödeme bireyin mezun olduktan sonra gelirinin yıllık ulusal ortalama geliri aşması durumunda başlar. Bu ortalama gelirin altında gelir elde eden mezun bireyler için ödemeler askıya alınır. Eğer bireyin geliri ortalama ulusal gelirin üstüne çıkarsa geri ödeme bireyin elde ettiği gelirin %2’si ve daha yüksek gelir grubundaki bireyler için %3 oranında gerçekleşir. Öğrencilerin katkı payını kayıt sırasında ödemeleri halinde % 15 indirim uygulanmaktadır. Krediler, vergi daireleri aracılığıyla toplanmaktadır.

Borçlanma yöntemi ile elde edilen gelirler, yükseköğretimin finansmanı için kullanılır. Avustralya’da uygulanan borçlanma sisteminin en ideal ve başarılı sistem olduğu konusunda yaygın görüş birliği mevcuttur.

Avustralya’da uygulanan borçlanma sisteminin temel özellikleri şunlardır;

- Azami geri ödemenin, geçerli enflasyon oranında hesaplanan faiz oranını geçmemesi için tüm kredi alanlara sübvansiyon sağlanması,
- Gelire bağlı kredi koşullarının kabul edilmesine karşılık “peşin” ödemelerde yüzde 25’lik indirim uygulaması,
- Geri ödemelerin gelir belirli bir eşiğe (ulusal ortalama kazanç seviyesi) ulaşana kadar başlamayacağı garantisini;
- Geri ödemeler başladıktan sonra gelirin sadece belirli bir yüzdesi (%3-4) olarak sabit tutulacağı garantisinin verilmesi.

Avustralya uygulanan HECS Programı(Higher Education Contribution Scheme) yükseköğretim için gelirleri genişletmekte önemli ölçüde başarılı olmuştur. HECS sisteminin Avustralya’daki mevcut yükseköğretim kurumlarına finansal katkısı genellikle iki yönlü olmaktadır. Yüksek gelir grubuna dahil olan ailelerin HECS yükümlülüğünden kaçınmak için öğrenim ücretlerinin peşin ödeme isteğinden kaynaklanan özel fon akışı (2) HECS sisteminden elde edilen gelir artışı.

Ancak şu soru hala yanıtlanamamaktadır: Avustralyalı HECS tipi gelire bağlı kredi modeli diğer ülkelere ihraç edilebilir mi veya bu gibi ülkelerde uygulanabilir mi? Avustralya Yüksek Öğrenim Katkı Programı (HECS) uyarınca şekillenen gelire bağlı krediler ancak diğer ülkelerde de başarılı olabilmesi için aşağıdaki koşulları yerine getirmesi gerekmektedir:

1. Devlet, çok düşük olmayacak bir öğrenim ücreti fikrini savunup, bunu öğrencilere kabul ettirmelidir. Bu şekilde, yükseköğretimin finansmanı için öğrenciler ve ailelerini kapsayacak masraf paylaşımı sistemi uygulanmalıdır.
2. Borçlanma sisteminde, özellikle gelire dayalı borçlanma yönteminde öğrencinin ebeveynlerine, verilen borcun öğrenci yükseköğretim kurumundan mezun olduktan sonra isteneceği konusunda garanti verilmelidir.
3. Sistemin kendini çevirebilmesi için borç yönetiminin etkin bir şekilde yapılması gerekmektedir.
4. Devlet borç verecek kuruluşları genişleterek özellikle sermaye piyasasını da devreye sokabilmelidir.
5. Mezunların(kredi alanlar) kayıt dışı ekonomi içinde istihdam edilmeleri önlenmelidir, beyin göçünün alınacak tedbirlerle önüne geçilmelidir.

ABD’deki öğrenci kredi sistemi ise karmaşık bir yapıya sahiptir. Eyalet, federal ve yüksek öğrenim kurumu kaynaklarından verilen burs ve kredi olanakları mevcuttur. Devlet tarafından yapılan yaygın bir faiz desteği vardır. Geri ödeme oranı ise çok düşüktür. Çünkü bankalardan alınan kredilerin geri ödenmemesi halinde devletin geri ödeme garantisi vardır. Bu da bankaların krediyi devletten almak gibi kolaycılığa

itmektedir. Gelirin belirli seviyenin altında kalması halinde geri ödemeyi durduracak bir mekanizma olmadığı için geri ödememe durumu yaygındır (Kesik 2003:121).

2004 yılı itibariyle Federal Eğitim Borçlanma Programı (FFELP), bir özel borçlanma programı olarak 40 yıllık süreçte yaklaşık 50 milyon öğrenciye kredi sağlamıştır. Bu programdan 2004 yılı içinde 5.4 milyon öğrenci ve ailesi yararlanmışır (<http://www.studentloanfacts.org>).

Asya ülkelerinden uygulanan kredi sistemleri, ihtiyacı olan başarılı öğrencileri hedeflemektedir. Çok başarılı ve yaygın olmamakla birlikte sistem Hindistan, Pakistan, Sri-Lanka ve Endonezya'da işler durumdadır. Genellikle devlet destekli olarak uygulanıyor olması, özel bankaların sisteme dahil olmada isteksiz olmaları, yükseköğretimin finansmanına özel fonların çekilmesi imkanını daraltmaktadır. Borçlara uygulanan faiz oranları küçük tasarruf sahiplerine uygulanan faiz oranını aşmamaktadır. Geri ödeme seçeneklerinin çeşitliliği ve geri ödemelerin ülkenin sosyal sigorta veya gelir vergisi sistemi eliyle gerçekleştirilmesi şeklinde yürütülmektedir (Johnstone 2001, Kesik2003:121).

Öğrenci kredi programlarının maliyet yükünün devletten öğrenciye gerçek anlamda transferinin gerçekleştirilebilmesi için aşağıdaki ilkelerin yerine getirilmesi gerekmektedir (Kesik 2003:125);

- Öğrenci tarafından ödenen faiz, en az düzeyde gerçekleşmelidir,
- Geri dönüş oranı yüksek olmalıdır,
- Kredinin yönetiminin devlete maliyeti en düşük düzeyde tutulmalıdır.

Latin Amerika ülkelerinde de yaygın olan borçlanma yöntemi, özellikle de gelire dayalı borçlanma yöntemi, yükseköğretime devamlı bir finansman kaynağı sağlamak, eğitim yatırımlarını teşvik ederek kalkınmaya katkıda bulunmak, yoksul öğrencilere maddi olanaksızlıklar nedeniyle erişimlerinin çok az olduğu yükseköğretime kayıt için olanak sağlamak şeklinde sıralanabilir.

Kolombiya'da(ICETEX), Kosta-Rika(CONAPE), Dominik Cumhuriyeti'nde (FUNDAPEC) etkin borç yönetimi sistemleri ile dikkat çeken bağımsız borçlanma kuruluşları olarak yapılmışlardır. Özellikle Dünya Bankası Latin-Amerika'daki borçlanma programını destekleyerek sistemin yaygınlaşması için çaba sarf etmektedir. Latin- Amerika'da uygulanan borçlanma sisteminde öğrencilerin başarı durumları borçta indirim(%15 oranında) uygulanmasına neden olabilmektedir. Bunun yanında mezunun kamuda çalışmayı seçmesi durumunda da borç miktarında % 30'a varan indirimler uygulanmaktadır (Salmi 2003:8).

Borçlanma yönteminin tanımı ve uygulamasına yönelik olarak verdiğimiz bilgiler doğrultusunda sistemin gelişmekte olan ülkelerde başarı ile uygulandığı görülmektedir. Yükseköğretimin finansmanında sadece kamunun hakim olduğu, ödenek tahsisi sistemlerine alternatif olarak düşünülen bu yöntem her ne kadar kendi yeterliliğine ulaşmak için ortalama olarak 20-22 yıl arasında bir süre olsa da sonuç olarak, uygulanmaya başlandığı 1960'lardan bu yan milyonlarca genç için yükseköğretim olanağını sağlamıştır. Sistemin bazı ülkelerde politik istikrarsızlıklara

paralel olarak başarısızlığa uğradığı görülse de sonuç olarak seçmene dönük bir politika aracı olarak kullanılması da olasıdır.

Sistemin uygulaması ile ilgili olarak geri ödemeler konusu bir dezavantaj olarak görünse de, etkin bir borç yönetimi sistemi ve kreditorlerin bilgilendirilmesi ile bu sorun zaman içinde çözülebilmektedir. Bu yöntemin savunucularının özellikle etkinlik bağlamında, devletin karşılıksız burs sistemini azaltıp, gelire dayalı borçlanma yöntemi uygulamasıyla kamu kaynaklarının daha etkin tahsis edileceği yönünde görüşleri savundukları görülmektedir.

Borçlanma yönteminin fırsat eşitliği ve adalet ilkesine hizmet edip etmediği sorusu, birçok yazar tarafından tartışılmıştır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yıllardır uygulanan bu sistemin yoksul kesimlerinde yükseköğretime erişimini güçlendirdiği konusunda fikir birliği mevcuttur. Ancak sadece bu sistemin uygulanması ile yükseköğretime erişimde adalet ve eşitliğin sağlanacağı savını ileri sürmemiz mümkün değildir.

Sonuç olarak yükseköğretimin toplam nüfusun ortalama %2'sini oluşturduğu kabul edilecek olursa, devletin gerçekten fırsat eşitliğini sağlamak adına özellikle ortaöğretimde erişim olanaklarını arttırıcı destek ve sübvansiyonlara girişmesi ve politikalar üretmesi yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

- AHIER, John.(2000) “Financing Higher Education By Loans And Fees: Theorizing And Researching The Private Effect.” *Education Policy*, VOL:15, NO:6
<<http://www.ingentaconnect.com/content/tandf/tedp/2000/15/6/art00>> May 2005
- ASLAN, M. Hanifi.(2002) “Eğitim Finansmanın Ekonomi Politikği. ” *Liberal Düşünce*, Sayı:27,
- BARR, Nicholas.(1993) “Alternative Funding Resources for Higher Educaion.” *Economic Journal* 103 ,May.
- BARR, Nicholas.(1998) *The Economics of the Welfare State* ,Third Edition Oxford University Press”.
- BARR, Nicholas.(2004) “Higher education funding.” *Oxford Rewiev Of Economic Policy* Vol: 20 No:2
<<http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2005/06/barr.htm&e=9711>> JUNE 2005
- BENSON, C. (1994)“Eğitimin Finansmanı. ” *Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar*(Çev: Yüksel Kavak , Berrin Burgaz), Pegem Yayın No: 14 , Ankara.
- CHAPMAN , Bruce.(2003) “ Income Contingent Loans For Higher Education.” *Centre for Economic Policy Researc Paper*, Brown Bag Lunch, The World Bank.
< http://www.worldbank.org/education/tertiary/ppt/Bruce_April15.ppt&e=9711> MAY2005
- FELDSTEIN, Martin.(1975) “Wealth Neutrality and Local Chice in Public Education” *American Economic Review* Vol.65 No:1.
- FINNIE , Ross.(2004) “Student Financial Aid: The Whys, Whens And Hows Of Loans And Grants.”Queen’s University December, 2004
<<http://www.cmec.ca/stats/quebec2004/Finnie.en.pdf>> MAY 2005
- JACOBSA , Bas.(2002)” An Investigation of Education Finance Reform Graduate Taxes And Income Contingent Loans in The Netherlands.”
<<<http://www1.fee.uva.nl/scholar/mdw/jacobs/x5.pdf>> APRIL 2005
- JOHNSTONE, D. B. and A. AEMERO. (2001)“The Applicability for Developing Countries of Income Contingent Loans or Graduate Taxes, with Special Consideration of an Australian.” *HECS-Type Income Contingent Loan Program for Ethiopia*.
<<http://www.gse.buffalo.edu/org/inthigheredfinance/textForSite/ApptoDeCountry.pdf>>
- KEMNITZ, Alexander. (2000)“Social Security, Public Education and Growth in a Representative Democracy” *Journal of Population Economics* Vol:13 (443-446)
- KESİK,Ahmet.(2003) *Yüksek Öğretimde Yeni Bir Finansman Modeli Önerisi : “Bütünsel Model”*
Maliye Bakanlığı A.P.K Kurulu Başkanlığı Yayın No:2003/362 Ankara
- KRUGER, A.and and W. BOWEN.(1993) “Policy Watch: Income Contingent Loans”
<<http://links.jstor.org/sici?sici=0895-309%28199322%297%3A3%3C193%3APWICL%3E2.0.CO%3B2-K>> FEB.2005
- SALMI, Jamil. (2003)“ Student Loans in an International Perspective: The World Bank Experience.”

- <<http://www1.worldbank.org/education/lifelonglearning/publications/studentloans.pdf>> APRIL 2004
- TATLIOĞLU, “İsmail. (1990)Yükseköğretimde Finansman Sorunu ve Borçlanma Yöntemi.” (Yayımlanmamış Doktora Tezi)Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- ÜNAL,İşıl.L. *Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi* , Epar yayınları , Ankara 1996
- WEIDMAN, John C.(1995) “ Diversifying Finance of Higher Education Systems in the Third World: The Cases of Kenya and Mongolia.”.
<<http://epaa.asu.edu/epaa/v3n5.html>> MAY 2005
- WEISBROD, Burton.(1968) “ External Benefits of Public Education .”, Princeton University Pres, 1962 *The Economics of Education* Edit. By: M. Blaug Penguin Boks.
- WOODHALL, Maurice. 1994 “Eğitim Ekonomisi:Toplu Bir Bakış” *Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar* (Çev.: Y. Kavak , B. Burgaz), Pegem Yayın No: 14 , Ankara 1994
- YAŞAR, Belma.(2002) “Vakıf Üniversitelerinin Türk Yükseköğretim Sistemindeki İşlevlerinin Ve Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi” (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gaziantep Üniversitesi.
- ZIMMERMAN, Joseph.(1959) “The Higher Education Loan Plan” *The Journal Of Higher Education*, Vol:30 no:3 1959
<<http://links.jstor.org/sici?sici=0022-1546%28195903%2930%3A3%3C168%3ATHLP%3E2.0.CO%3B2-7>> MAY 2005
- <http://www.studentloanfacts.org>

